

KONFERENSSIRAPORTTI

NUORET FOLKLORISTIT NYKYHETKEN ANALYYSISSA

Tero Ahlgren, Mari Karjalainen, Jarkko Kauppinen ja Antti Kiviranta

Vernacular Expressions and Analytic Categories – The 3rd International Conference of Young Folklorists, Tartossa 14.–16.5.2013

Nuorten folkloristien toukokuinen konferenssi jatkoi Tarton ja Vilnan välistä jo perinteeksi muodostunutta folkloristista yhteistyötä. Konferenssi oli kolmas lajiaan, ja se käsitteli kansanomaisen ilmaisun ja analyttisten kategorioiden suhdetta. Tämän ja aiempien konferenssien pyrkimyksenä on ollut edistää nuorten tutkijoiden kansainvälistä yhteistyötä. Kolmipäiväiseen konferenssiin osallistui yli kolmekymmentä puhujaa yhdestätoista eri maasta. Pääosa puhujista oli Baltian maista, Venäjältä ja Itä-Euroopasta, mutta konferenssissa kuultiin myös kahden suomalaisen tutkijan puheenvuorot. Esielmöitsijät olivat pääasiallisesti maisterivaiheen opiskelijoita ja perustutkintonsa vasta päättäneitä. Edellisenä vuonna konferenssi järjestettiin Vilnassa, jossa se myös jälleen ensi vuonna järjestetään.

Konferenssin järjestivät yhteistyössä Tarton yliopiston virolaisen ja vertailevan kansanrunouden laitos (Department of Estonian and Comparative Folklore and Department of Ethnology) ja opiskelijoiden ainejärjestö NEFA-Tartto (Tartu Nefa Rühm) yhdessä Vilnan liettualaisen kirjallisuuden ja folkloristiikan tutkimuslaitoksen (Institute of Lithuanian Literature and Folklore) ja Centre of Excellence in Cultural Theory (CECT)

kanssa. Myös Suomen kulttuurintutkimuksen opiskelijoiden valtakunnallisen kattojärjestön Kulo ry:n edustajat matkustivat konferenssiin NEFA-Tarton vieraaksi.

Ekskursio oli Kulon toinen konferenssimatka Tarttoon, jonne järjestö järjesti neitsytmatkansa keväällä 2012 yliluonnollisia paikkoja käsitelleeseen folkloristiseen symposiumiin. Vastavuoroisesti tarttolaiset opiskelijat vierailivat Kulon seminaarissa Turussa syksyllä 2012.

KANSANTARINOIDEN SYVÄANALYYSILLA KULTTUURIN ANAKRONISTISEEN TULKINTAAN

Konferenssin avasi ensimmäisellä pääpuheenvuorolla juutalaisen kansankulttuurin professori Eli Yassif (Tel Avivin yliopisto, Israel). Puheenvuorossaan hän lähestyi kulttuurin tulkintaa käyttäen metodinaan Clifford Geertzin (*Interpretations of Culture*, 1973) kulttuurista syväanalyysia. Yassif problematisoi folkloristisen kulttuurin tutkimuksen nykytilaa väittäen tutkimuksen tyypillisesti kääntyvän tulkinnassa sisäänpäin kohti tutkijan omaa kulttuuria. Käyttäen Geertzin syväanalyysiä Yassif avasi Euroopassa keskiaikaisena tunnetun ja juutalaisessa tarinaperinteessä erillään säilyneen Virgil korissa-nimellä tunnetun tarinan ulospäin kertomuksen yhteiskuntaa ja keskiaikaista kokemusta selittäväksi narratiiviksi. Tulkinnassa korostuivat kertomukseen koodatut intertekstuaaliset ja symboliset vihjeet kuten tarinan kuvailemat salaiset rituaalit, entisaikaiset tuomiokäytännöt ja aikalaiskäsitys sukupuolisuudesta.

Yassif pohti, voiko menneisyyden aikalaisista ja tämän kokemusta kulttuuristaan ymmärtää kansanomaisella tasolla, vai ovatko ajan kulttuurista tehdyt tulkinnat väistämättä analyttisten kategorioiden sanelemia. Lisäksi hän esitti kysymyksen, voiko nykypäivän teoreettisia viitekehyksiä sovittaa ongelmattomasti menneisyyden ajattelumaailmojen peiliin, vai onko tällaisten sovellusten käyttäminen peräti sopimatonta.

Yassif esitti, että vaikka nykypäivän tulkitsijan ja tarinan subjektin konteksti eroavat toisistaan, ajallinen este on ylitettävissä ihmisiä yhdistävän empatian avulla. Yassifin esittämän tulkinnan avulla esimerkiksi nykyaikaisten sukupuolentutkimuksellisten teorioiden soveltaminen vaikkapa keskiaikaisen kulttuurin ruumiskäsitysten tulkintaan ei ole mahdotonta, vaikka historioitsijoiden tutkimuskäsitysten mukaan tällaiset anakronistisuudet ovat perusteettomia. Koska kuuntelija voi samaistua tarinan henkilöihin, Yassif ehdotti, että subjektin mentaalinen kokemus kehosta on ajallisesti muuttumaton ihmisten välinen yhteinen nimittäjä, jonka avulla myös kulttuurin tulkinta mahdollistuu. Kulttuurintutkimuksen opiskelijan näkökulmasta ajatus on mielenkiintoinen, muttei suinkaan ongelmaton. Voidaanko luotettavasti olettaa eri ihmisten kokemusten olevan riittävän samankaltaisia ja ymmärrettäviä, jotta kansankulttuurista kerrontaa syväanalysoimalla voitaisiin tulkita mennyttä kulttuuria ja ajattelua riittävällä tarkkuudella?

VIDEOPELITEKNOLOGIA JA KULTTUURIPERINTÖ

Keskiviikon ohjelman avasi mediatutkija Eike Anderson (NCCA, Bournemouth University, UK), joka opettaa kotiyliopistossaan pelikehitystä ja tietokoneanimaatiota. Konferenssin toisessa pääpuheenvuorossa Anderson esitteli vakavien pelien (engl. serious games) käsitettä tuoden esiin niiden mahdollisuuksia kulttuurin tutkimuksessa ja kulttuuriperinnön säilyttämisessä.

Nykyaikaisen peliteknologian kehitys mahdollistaa hyvin syvällisen ja monimutkaisen tarinankerronnan ja virtuaaliympäristöjen yhdistelemisen. Vakavat pelit ovat kasvavan ja muotoaan etsivän peliteollisuuden sivuhaara, joka ei rajoitu tuottamaan elektronisia pelejä vain viihteeksi. Vakavien pelien tavoitteena voikin olla esimerkiksi mainonta ja markkinointi tai kouluttaminen ja opettaminen. Viime vuosina on myös kehitetty runsaasti vakavien pelien kaltaisia 3D-mallinnettuja virtuaaliympäristöjä, joissa käyttäjät voivat virtuaalisesti tutkia ja kokea erilaisia kulttuuriperintökohteita niiden nyky- ja alkuperäistilassa. Esielmässään Anderson kuvasi kuinka käyttäjät voivat esimerkiksi kävellä antiikin Rooman kaduilla ja käydä keskustelua Rooman kansalaisten kanssa.

Maailman suurin kulttuurihistoriallisen ympäristön digitalisaatioprojekti onkin juuri Rome Reborn, jonka pyrkimyksenä on luoda tarkka 3D-mallinnos vuoden 320 Roomasta. Toulousen yliopistossa kehitteillä olevalla Instinct-ohjelmalla mallinnettuun kaupunkiin voidaan lisäksi mallintaa sosiopoliittiseen tutkimukseen perustuvia väkijoukkoja. Tällä tavoin arkeologit voivat testata hypoteesejaan antiikin kulttuurista ja kiinnostuneet käyttäjät voivat tutustua virtuaalisten ihmisten asuttamaan historialliseen kaupunkiin.

Koska tämä pelikehityksen haara ei ole riippuvainen kaupallisista käyttötarkoituksista, alalla on Andersonin mukaan tilaa tieteelliselle tutkimukselle ja erilaisten kokeilevien vuorovaikutusmenetelmien kehitykselle. Täten vakavat pelit tarjoavat ainutlaatuisen alustan myös aineettoman kulttuuriperinnön kuten rituaalien ja tarinoiden tutkimukselle ja säilyttämiselle. Toisaalta täydellinen epäkaupallisuus asettaa haasteita tämän kaltaisten projektien rahoittamiselle.

Museoiden ja tutkimuslaitosten ylläpitämät, arkeologisiin tai valokuvattuihin aineistoihin perustuvat virtuaaliympäristöt alkavat jo pikkuhiljaa yleistyä. Virtuaaliympäristöjen julkaisua ja käyttämistä käsittelevä tutkimus nostaa kuitenkin esiin uudenlaisia kysymyksiä: Onko käyttäjälle välittyvä kuva virtuaalisesta kulttuuriaineistosta ollenkaan todenmukaista? Suhtaudutaanko aineistoihin riittävän tieteellisesti ja analyttisesti, kun paine tuottaa virtuaaliympäristöistä entistä mukaansatempaavampia kasvaa? Esimerkiksi Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitoksen 2010 julkaisema Virtuaalinen Toivolon kylä pohtii heti etusivullaan, minkälaisia epäautenttisia kokemuksia vierailijalle voi autiossa ja staattisessa virtuaalikylässä liikkua välittyä (<http://virtuaalitoivola.jyu.fi>). Eike Anderson uskoo, että kulttuuriperinnettä käsittelevät vakavat pelit ovat teknisesti vielä aivan alkuvaiheessaan ja että tulemme tulevaisuudessa näkemään teknisesti kehittyneempiä ja tieteellisesti eksaktimpia pelejä pelisuunnittelijoiden ja asiantuntijoiden vuorovaikutuksen lisääntyessä.

Kulttuurintutkijoiden olisikin nyt tärkeätä tuoda osaamisensa peliteknologian käyttöön. Myös valtiollisella tasolla keskustellaan jatkuvasti peliteollisuuden kehittämisestä

ja markkinoimisesta maailmalle. Yhdistämällä peliteollisuuden ja korkealaatuisen tieteellisen tutkimuksen voimme luoda yhteiskunnan käyttöön myös uudenlaisia keskustelu- ja tutkimusalustoja. Vakavien pelien avulla pystytään käsittelemään myös vaikeita ja ongelmallisia aiheita ja etsimään niille ratkaisuja uusilla ja luovilla tavoilla. Nuorena mediamuotona elektroniset pelit ovat vasta äskettäin heränneet kyseenalaistamaan monia pelisuunnittelussa ja -teollisuudessa itsestäänselvyyksinä pidettyjä rakenteita, mikä tarjoaa myös kulttuurisesti valvutuneelle tutkijalle mahdollisuuden osallistua murroksesta kuoriutuvan median muotoilemiseen.

NUORTEN TUTKIJOIDEN SUUNVUORO

Yassifin ja Andersonin pääpuheenvuorojen lisäksi kolmipäiväisessä konferenssissa käsiteltiin laaja-alaisesti erilaisia teoreettisia ja tutkimuksellisia teemoja. Esitelmät oli jaksotettu työryhmiin, joiden teemoja olivat kaupunkitarinat, unet, kansanmusiikki, narratiivit, oman kokemuksen ilmaisut, kansankertomukset, kansan uskomukset ja nykypäivän perinteen tutkimus. Koska konferenssin tavoitteena oli edistää nuorten tutkijoiden kansainvälistä yhteistyötä ja tarjota heille suunvuoro, käsittelemme huomattava osa esitelmistä nuorten tutkijoiden omia, ajankohtaisia tutkimusaiheita. Seuraavaksi esittelemme konferenssin aiheita yhdistäneen ruumiillisuuden käsittämisen sekä tutkimuskäsitteiden emic-etic -tasojen pohdinnan kautta.

Ruumiillisuutta esitelmissä käsiteltiin usealta kannalta. Yhtäältä esitelmissä käsiteltiin ruumiillisesta kokemuksesta kerrottuja tarinoita sekä toisaalta fyysisen ja metafysisen ruumiin käsittämistä ja suhdetta. Lisäksi tarinan ja todellisuuden välistä verhoa raotettiin pohtimalla, missä todellisuus loppuu ja folklore alkaa. Ruumiillisuus oli myös yksi kolmesta konferenssin yhteydessä julkistetun *VanaVaraVedaja* -artikkelikokoelman kahdeksannen osan pääteemoista.

Ruumiillisten kokemusten tarinoita lähestyttiin tarkastelemalla fyysisten aistikokemusten suhdetta "metafyysisiin" muistoihin ja voimiin. Esitelmässään Liis Reha (Tarton yliopisto) esitti kehollisten ruumiinvammojen voimistavan kertojan muistikokemusta ja -prosessia. Erityisesti kivuliaat kokemukset, jotka ovat jättäneet jälkensä kertojan kehoon, pysyvät voimakkaampina tämän kertomusrepertoaarissa esimerkiksi näkyvien arpien toimiessa jatkuvana muistutuksena tapahtuneesta. Reha argumentoi, että ruumis ja muisti ovat erottamattomat ja että niiden toiminta on toisistaan riippuvaista. Svetlana Tsonkova (Keski-Euroopan yliopisto, Unkari) taas analysoi esitelmässään kolmea bulgariaalaista loitsurunoa, joiden hän näki yhdistävän ruumiillisen kivun kokemuksen maagiseen voimaan. Tsonkovan käsittelemät loitsurunot tulevat todellisiksi ruumiillisen kivun kokemuksen kautta samaan tapaan kuin Rehan informanttien kertomukset todellistuvat kivuliaan muiston avulla. Molempien esitelmien fokukseen nousi kivun kokemuksen voimaannuttava ja todeksi tekevä aistimus. Tämä ajattelumalli ei ole täysin vieras suomalaisellekaan magiakäsitykselle kuten Laura Starkin tutkimus *The Magical Self* (2006) tietäjän ruumiin kovettamisesta esittää.

Katre Koppel (Tarton yliopisto) taas käsittelemme esitelmässään New Age -liikkeen ruumiskäsitystä, jonka keskiöön nousee fyysisen ruumiin sijaan metafyyminen energiakeho

(*subtle body*). Koppel esitteli Source–Breathwork-yhteisön parissa muutama vuosi aiemmin tekemäänsä kenttätyötä, jonka pohjalta hän analysoi liikkeen jäsenten käsitystä omasta ruumiista suhteessa energiakehoon. Esitelmä herätti syvällistä keskustelua New Age -liikkeiden moninaisista ruumiskäsityksistä ja tavoista suhteuttaa energiakeho fyysiseen kehoon. Toinen esitelmä fyysisen ja metafysisen kehon rajankäynnistä kuultiin Dmitry Doroninilta (N. N. Miklukho Maklain antropologinen ja etnologinen instituutti, Venäjä), joka esitteli neuvostoaajan jälkeisen Altain samaanitraditioita. Tässä perinteessä samaanien toimintaan liitetään tabuja, joiden mukaan samaani ei saa esimerkiksi vastaanottaa henkien avulla annetuista palveluista rahallista korvausta. Ongelmaa ei kuitenkaan synny, jos palveluksista maksetaan samaanin välityksellä suoraan hengille. Tässä siirtymässä on mahdollista nähdä yhtymäkohta energiakehoajattelunkin konseptualisoiman jumaluuden rajapinnan kanssa.

Mielenkiintoisen lisän esitelmien joukkoon toivat folkloren ja todellisuuden suhdetta luodanneet tutkielmat. Aihetta lähestyttiin valkovenäläisen poliittisesti motivoituneen Miron Vitebsky -perinteen ja ukrainalaisen noitaperinteen kautta. Anastasiya Astapovan (Tarton yliopisto) käsittelemä Miron-perinne on ollut elävää poliittista vastarintaa jo 15 vuoden ajan. Vaikka veijarihahmon taustalta on jäljitettävissä historiallinen henkilö, liikkeen Miron ei vastaa historiallisen henkilön hahmoa vaan elää omaa elämäänsä. Alexandra Shelevan (Venäjän valtiollinen yliopisto humanistisille tieteille) esitelmä taas tutustutti kuulijat elävään noitaan, Olga Nikolaevnaan, jonka persoonassa sotkeutuvat mytologiset ominaisuudet ja todellisen maailman henkilö. Huomionarvoista kuitenkin on, etteivät Nikolaevnasta annetut kuvaukset nimeä häntä noidaksi, mutta häneen liitettyt kuvaukset sopivat tieteellisen diskurssin noitakäsityksiin aukottomasti. Esitelmien asettama kysymys folkloren esittämän kulttuurisen todellisuuden ja niin sanotun historiallisen tai reaalisen todellisuuden suhteesta ja limittymisestä antaa kulttuurintutkijoille mielenkiintoisen mahdollisuuden pohtia tutkimuksen merkitystä.

Nuoret folkloristit uskalsivat konferenssissa myös nostaa esiin ja kyseenalaistaa monia tieteenalalla vallitsevia ja menneisyydessä vallinneita paradigmoja. Monikansallisessa konferenssissa oli kuultavissa myös eri maiden oppihistorioitten välistä keskustelua. Teoreettiset kannanotot käsitelivät esimerkiksi oppialan käsitteistöä ja niissä piileviä ennakko-odotuksia.

Useissa esitelmissä ja keskusteluissa nousivat esiin emic- ja etic-jaottelun liian jäykästä seuraamisesta tutkijan vaaraksi nousevat uhat. Jaottelu ”meihin” ja ”heihin”, tutkijoihin ja tutkittaviin, lensikin konferenssissa ajoittain suoraan romukoppaan. Viestinnän jäsentäminen emic- ja etic-jaottelua käyttäen johtaa herkästi erheelliseen käsitykseen, jonka mukaan ihmistutkijan ajattelu ja kokemus eroaa välttämättä hänen tutkimiansa ihmisten ajattelusta. Tätä lähes mielivaltaista rajanvetoa purki osaltaan Irina Sadovina (Tarton yliopisto), joka esittelemässään yhteisötutkimuksessa kieltäytyi kirjoittamasta ”heistä” tutkimuksen kohteena, koska tutkittavia ”heitä” ei ollut; tutkija itse oli sosiaalistunut täysiverisesti osaksi tutkimuksen ”meitä”, tutkimuksen kohteena ollutta pietarilaista yhteisöä. Aivan uusi ajattelutapa ei ole, sillä esimerkiksi Helena Ruotsala on tutkinut vastaavankaltaisesti omaa yhteisöään väitöskirjassaan (Ruotsala, 2002). Lisäksi tutkittava yhteisö myös osallistui tutkimuksen tekstuaaliseen tuottamiseen. Urbaaneja legendoja Sloveniassa tutkinut Ambrož Kvartič (Ljubljanan yliopisto) puolestaan osoitti, miten

urbaanin legendan käsite on siirtynyt urbaanin folkloren tutkijoilta kansankieliseen ilmaisuun yleistymisensä myötä ja miten termin käyttömerkitykset ovat tämän seurauksena muuttuneet tutkimuksessa. Urbaanit tarinat ja niiden kerronta muuttuvat tutkijoiden analysoidessa ja kategorisoidessa eri kertomistapoja. Näin etic-tasolla ilmaistut jäsentelyt sekoittuvat saumattomasti emic-jäsentelyyn.

Lisäksi monet konferenssin puheenvuorot käsitteivät tutkimuksen kohteen ajallisen jatkuvuuden ja limittymisen teemaa, minkä pohtimista olisi mielenkiintoista jatkaa pidemmälle. Oikeastaan kaikki nykypäivän kansanomaiseen liittyvä juontaa juurensa monessa suhteessa pitkälle menneisyyteen ja on kytköksissä itseään vanhempaan perinteeseen, mikä mahdollistaa tutkimuksen historiallisen lähentymisen, mentaliteetin ja aatteellisuuden syvällisemmän pohdinnan. Tämä kuten moni muukin konferenssin aikana esitetyistä ajatuksista jää kuitenkin odottamaan myöhempää hetkeä ja mahdollisesti uutta konferenssia. Tästä konferenssista jäi kävijöilleen lämmin ja utelias mieli, jota Tarton ja tarttolaisten vieraanvaraisuus ja ystävällisyys vain kohottivat.

KIRJALLISUUS

- GEERTZ, CLIFFORD 1973: *The Interpretation of Cultures: Selected essays*. New York: Basic Books.
- JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO, Historian ja etnologian laitos 2010: *Virtuaalinen 1700-luvun alun Toivola*. [online] <<http://virtuaalitoivola.jyu.fi>>. (Luettu 30.8.2013).
- RUOTSALA, HELENA 2002: *Muuttuvat palkiset. Elo, työ ja ympäristö Kittilän Kyrön paliskunnassa ja Kuolan Luujärven poronhoitokollektiiveissa vuosina 1930–1995*. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.
- STARK, LAURA 2006: *The Magical Self: Body, Society and the Supernatural in Early Modern Rural Finland*. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica.

Raportin kirjoittajat ovat kieli- ja kulttuuritieteiden opiskelijoita eri yliopistoista.